

สุขภาพ ปัจจัยกำหนดสุขภาพ และระบบการประเมินผลกระทบ

ดร เพ็ญ สุขมาก

สถาบันนโยบายสาธารณะ ม.อ.หาดใหญ่

สุขภาพ

ความหมาย : พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550

*“สุขภาพคือสุขภาวะ หมายถึงภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และ
ปัญญา ที่เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล*

(พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ, 2550)

กรอบแนวคิดเรื่องสุขภาพ

- Bio medical Model
- Socio environmental model

ลักษณะของผลกระทบทางสุขภาพ

- **ผลกระทบทางตรง (Direct Impact)** ซึ่งเป็นผลกระทบทางสุขภาพ อันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบาย แผนงาน หรือโครงการโดยตรง โดยมีปัจจัยอื่นๆ มาเกี่ยวข้องน้อยมาก
- **ผลกระทบทางอ้อม (Indirect Impact)** ซึ่งเป็นผลกระทบที่มีได้เกิดขึ้นกับสุขภาพโดยตรง แต่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพหลายตัวร่วมกัน จนมีผลให้เกิดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพในที่สุด
- **ผลกระทบสะสม (Cumulative Impact)** หมายถึงผลกระทบที่เกิดจากโครงการที่กำลังพิจารณาและโครงการอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นต่างเวลา ต่างสถานที่ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตอันใกล้

ระดับผลกระทบทางสุขภาพ

1. **ผลกระทบในระดับปัจเจกบุคคล** คือ ผลกระทบที่มีต่อความเจ็บป่วย หรือสถานะทางสุขภาพของแต่ละบุคคล (ผลกระทบที่เกิดในระดับปัจเจกบุคคล)
2. **ผลกระทบในระดับครอบครัว** เช่น ผลกระทบที่มีต่อความสัมพันธ์ภายในครัวเรือน ซึ่งจะทำให้ผู้ประเมินเห็นถึงขีดความสามารถในการรับมือกับปัญหาในระดับครอบครัว
3. **ผลกระทบในระดับชุมชน** ผลกระทบที่มีต่อความสามารถในการจัดการการคุ้มครองและการส่งเสริมสุขภาพของชุมชน
4. **ผลกระทบในระดับสาธารณะ** เช่น ปัญหาที่คุกคามสุขภาพของสาธารณะในวงกว้าง ไม่สามารถจำกัดเฉพาะกลุ่มประชากรที่ได้รับผลกระทบโดยตรง

ผลกระทบ ระดับต่าง ๆ จากการติดเชื้อ Covid

ระดับผลกระทบ	ผลกระทบ
บุคคล	<ul style="list-style-type: none">ป่วย/ตาย จากการติดเชื้อโดยตรง เครียด วิตกกังวล กอดตัน ฆ่าตัวตายรายได้ลดลง รายจ่ายในการป้องกันโรค อาจเพิ่มขึ้นพฤติกรรมต่างชีวิตเปลี่ยน การบริโภค ออกกำลังกาย การป้องกันโรคฯลฯ
ครอบครัว	<ul style="list-style-type: none">ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวความรุนแรงในครอบครัวครอบครัวอบอุ่นฯลฯ
ชุมชน	<ul style="list-style-type: none">ชุมชนมีมาตรการจัดการตนเอง ระบบคัดกรอง ฝ้าระวังการช่วยเหลือในชุมชน ครึ่งกลาง ผู้มีบุญ การจัดการระบบอาหารฯลฯ
สาธารณะ	<ul style="list-style-type: none">ระบบเศรษฐกิจ ในสาขาต่าง ๆ การท่องเที่ยว การขนส่ง เดินทางสิ่งแวดล้อมฯลฯ

ปัจจัยกำหนดสุขภาพ (Determinants of Health)

ความหมาย

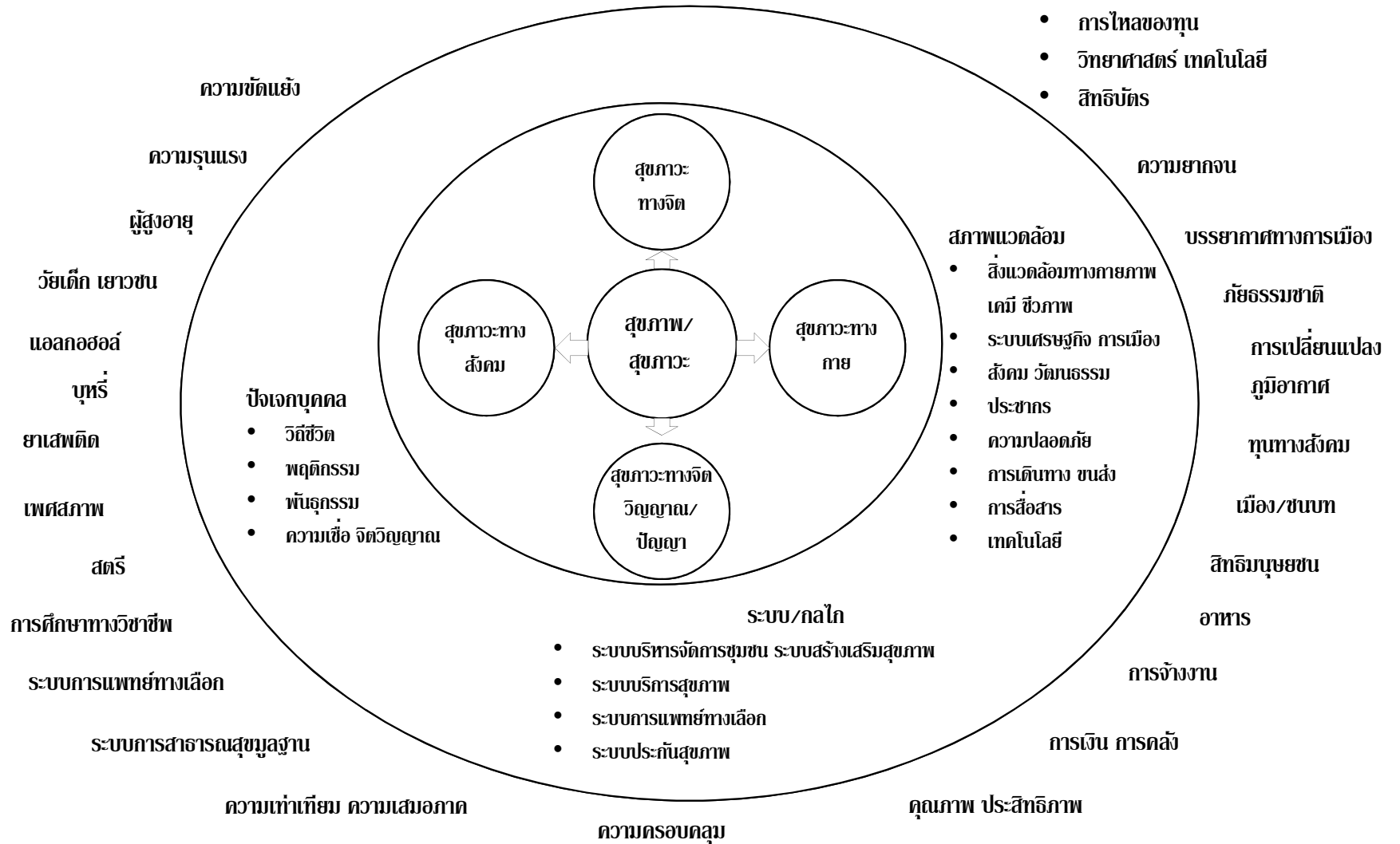
ขอบเขตปัจจัยด้านบุคคล สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประชากร และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็น
ตัวกำหนดสถานะทางสุขภาพของบุคคลหรือประชากร

การศึกษากันทางสังคม

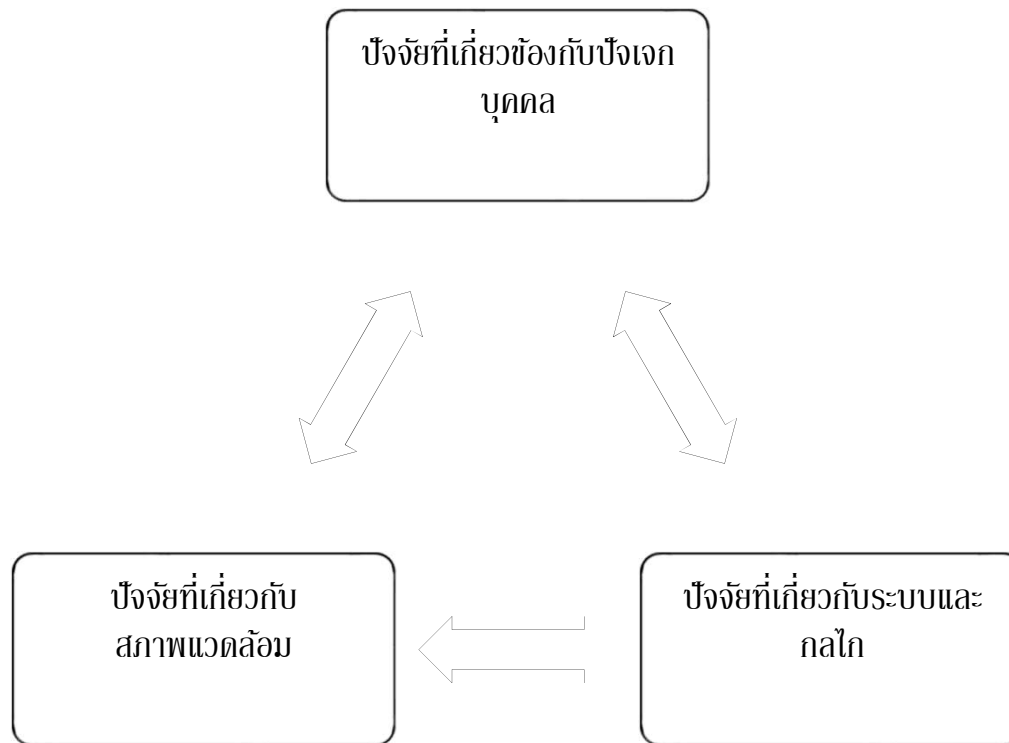
- การกตัญญู กลุ่มชนดั้งเดิม การผลักดันไปอยู่ชายขอบ

โลกาภิวัตน์

- การค้าและการตลาด
- การไหลของทุน
- วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี
- สิทธิบัตร

กรอบแนวคิดปัจจัยกำหนดสุขภาพ

กรอบแนวคิดปัจจัยกำหนดสุขภาพ

1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคล

- พันธุกรรม
- พฤติกรรม
- ความเชื่อ
- จิตวิญญาณ

ทำให้สุขภาพของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน เช่นกลุ่มเด็ก กลุ่มเยาวชน ผู้สูงอายุ สตรี ผู้ด้อยโอกาส ผู้อพยพ กลุ่มคนชายขอบ คนไทยพลัดถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ และส่งผลต่อพฤติกรรมสุขภาพที่แตกต่างกันเช่น การสูบบุหรี่ ดื่มสุรา เสพยาเสพติด การออกกำลังกาย การบริโภค

กรอบแนวคิดปัจจัยกำหนดสุขภาพ

2 ปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม

- สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เคมี ชีวภาพ
- สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี
- ศาสนา การศึกษา เทคโนโลยี
- การเมือง กฎหมาย นโยบาย ประชากร
- การเดินทางขนส่ง การสื่อสาร

ทำให้มีสุขภาพะที่แตกต่างกันในเรื่องสิทธิมนุษยชน การกดขี่ ความขัดแย้ง ความรุนแรง ความมั่นคงปลอดภัย ความยากจน ความมั่นคงทางอาหาร รวมถึงภัยทางธรรมชาติ

กรอบแนวคิดปัจจัยกำหนดสุขภาพ

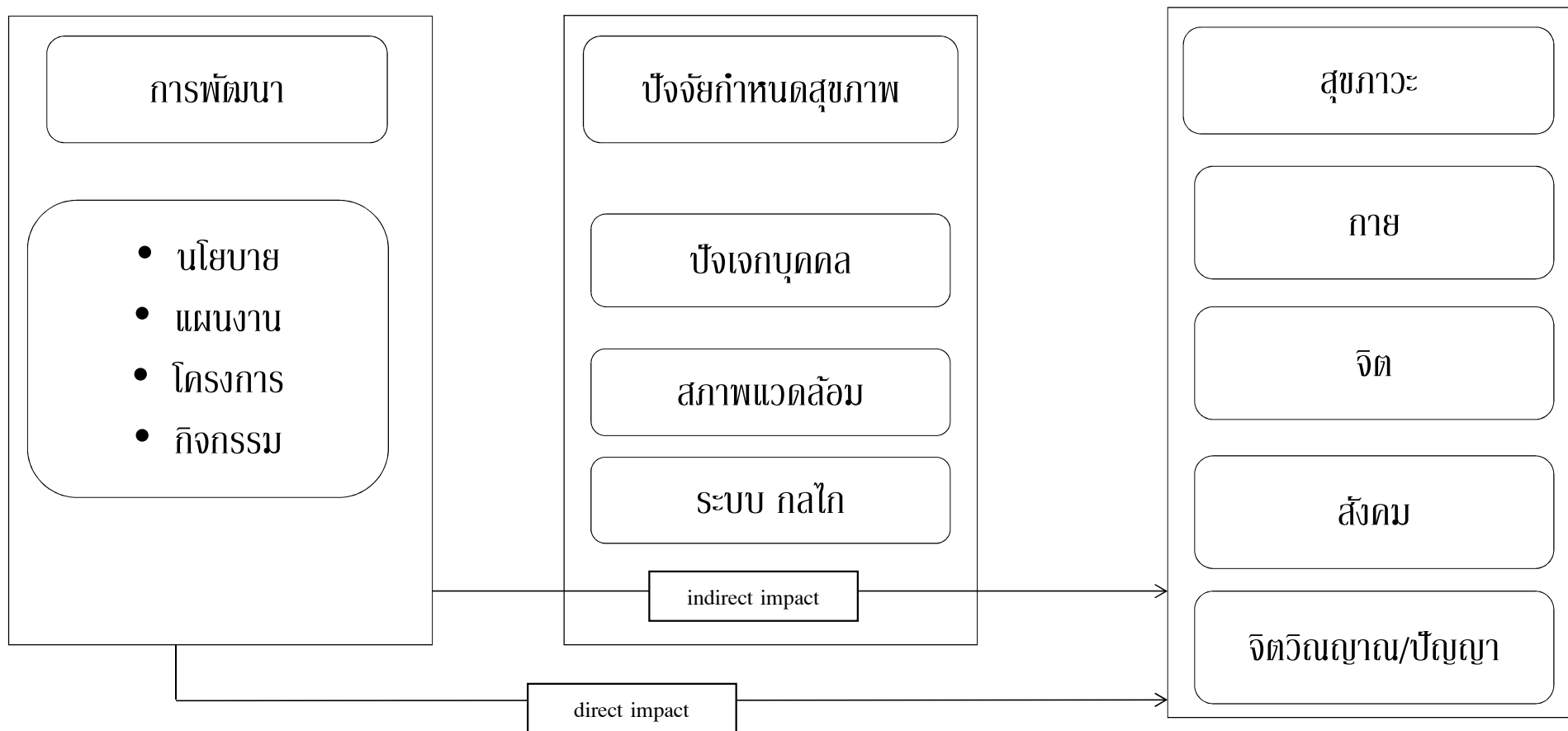
3 ปัจจัยที่เกี่ยวกับระบบและกลไก

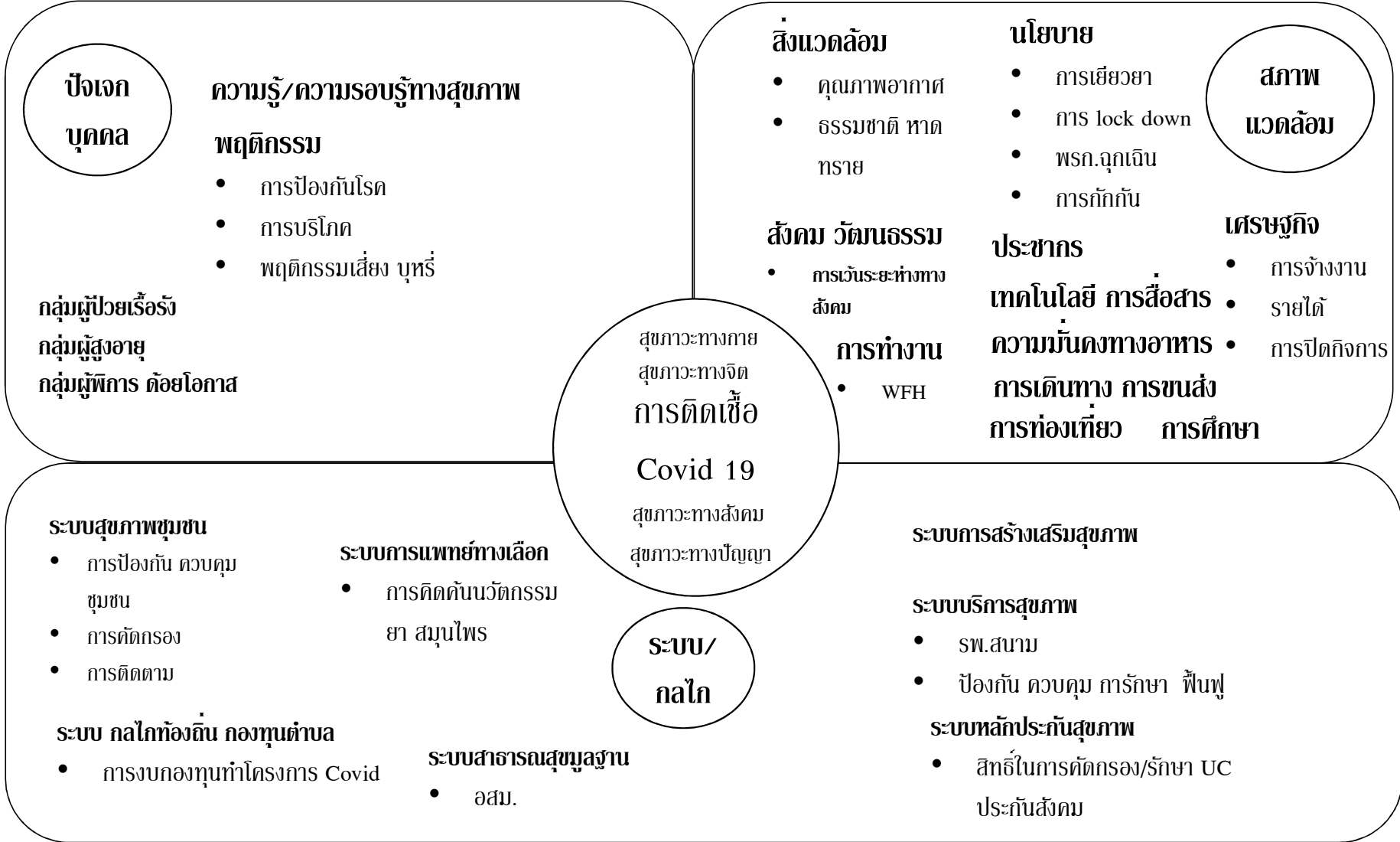
หมายถึงการทำงานร่วมกันของแต่ละหน่วยงาน ไม่เพียงแต่ภาคสาธารณสุขเท่านั้น อาจเป็นบุคคล กลุ่มองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในระบบ (พื้นที่หรือหน่วยปฏิบัติการ) โดยมีการทำงานในแต่ละขั้นตอนอย่างชัดเจน

- ระบบบริหารจัดการชุมชน
- ระบบการสร้างเสริมสุขภาพ ระบบบริการสุขภาพ
- ระบบการแพทย์ทางเลือก
- ระบบประกันสุขภาพ ระบบสุขภาพชุมชน
- ระบบสาธารณสุขมูลฐาน ระบบการเงินการคลังด้านสุขภาพ

ระบบเหล่านี้จะส่งผลต่อความครอบคลุมการบริการ คุณภาพบริการ ความเท่าเทียม เสมอภาค ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณภาพของระบบ

ความสัมพันธ์ระหว่าง การพัฒนา ปัจจัยกำหนดสุขภาพและสุขภาพ

ตัวอย่าง Covid 19 กับการเว้นระยะห่างทางสังคม

- การให้คำแนะนำในการกักกันตนเอง หรือแนวทางปฏิบัติเมื่อมีคนติดเชื้อ
- ห้ามการรวมตัว การชุมนุมทางสังคม
- หยุดขนส่งสาธารณะ เที่ยวบิน รถสาธารณะ
- ปิดสถานที่สำคัญ ห้าง สนามมวย สนามกีฬา โรงเรียน สถานศึกษา สถานที่ท่องเที่ยว
- เข้มงวดกับการเดินทางข้ามจังหวัด

ต้องการวิเคราะห์มาตรการเว้นระยะห่างทางสังคมส่งผลกระทบต่อสุขภาพอย่างไร?

ตัวอย่างผลกระทบจากเว้นระยะห่างทางสังคม (social distancing)

มิติ	ตัวอย่างผลกระทบ
เศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> • สูญเสียรายได้ • การเลิกจ้างงาน ธุรกิจปิดตัว ตลาด โรงแรม ท่องเที่ยว บันเทิง ฯลฯ • เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอย
Social Isolation	<ul style="list-style-type: none"> • ขาดการติดต่อทางสังคม • ยากต่อการเข้าถึงอาหารสิ่งอุปโภค บริโภคอื่น ๆ
ความสัมพันธ์ในครอบครัว	<ul style="list-style-type: none"> • อาจเพิ่มความรุนแรงในครอบครัว • ครอบครัวอบอุ่น อยู่พร้อมหน้าพร้อมตามากขึ้น
พฤติกรรมสุขภาพ	<ul style="list-style-type: none"> • การออกกำลังกาย กิจกรรมทางกายลดลง • พฤติกรรมการบริโภคเปลี่ยน • ติด Online การพนัน online
การหยุดการบริการที่จำเป็น	<ul style="list-style-type: none"> • ผลกระทบโดยตรงต่อความต้องการด้านสุขภาพและสังคม • การไม่ได้ร่วมกิจกรรมตามนัด อาจทำให้คนอื่นเสียโอกาส • การสูญเสียแรงงานอาจส่งผลถึงการบริการอื่น ๆ
การหยุดกิจกรรมทางการศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> • การสูญเสียโอกาสในการหาความรู้ พัฒนาทักษะ • ความไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียมทางการศึกษา
การจราจร การขนส่ง และพื้นที่สีเขียว	<ul style="list-style-type: none"> • ลดปัญหาจราจร • การปิดสวนสาธารณะ สนามกีฬา ต่าง ๆ มีผลต่อกิจกรรมทางกาย และสุขภาวะทางจิตใจ

เนื้อหา

1. Assign ให้อู VDO บำหุยำน (ความยาวประมาณ 12 นาที) ดูมำล่งหน้า และให้ลองเขียน Logic model กรณีสึกษำจาก VDO ส่งก่อนเรียน 3 วัน
2. สรุปรบทเรียนจากวิดีโอ
 - เรื่องมิติสุขภำวะ
 - ระดับผลกระทบทำงสุขภำพ
 - ปังจ้ยกำหนดสุขภำพ
3. กรอบแนวคิดเรื่องสุขภำพ & ปังจ้ยกำหนดสุขภำพ
4. ปังจ้ยกำหนดสุขภำพที่ระบุ ใน guideline line HIA ฉบับที่ 3

Logic model

